

פְּרָשָׁה וַיְגִשׁ, parasjá wajjikásj, gedeelte 'en hij naderde'

Genesis 44:18 - 47:27

Ezechiël 37:15-28

Genesis 45:1-15: ¹ Toen kon Jozef zich niet meer bedwingen voor allen die bij hem stonden, en hij riep: Laat iedereen van mij weggaan. Er stond niemand bij hem, toen Jozef zich aan zijn broers bekendmaakte. ² Hij huilde zo luid dat de Egyptenaren en het huis van de farao het hoorden. ³ Jozef zei tegen zijn broers: Ik ben Jozef! Leeft mijn vader nog? Maar zijn broers waren niet in staat om hem antwoord te geven, want zij waren door schrik voor hem overmand. ⁴ Jozef zei tegen zijn broers: Kom toch dichterbij me! En zij kwamen dichterbij. Toen zei hij: Ik ben Jozef, jullie broer, die jullie naar Egypte verkocht hebben. ⁵ Maar nu, wees niet bedroefd en laat jullie ogen niet in toorn ontvlammen omdat jullie mij hiernaartoe hebben verkocht, want God heeft mij vóór jullie uit gezonden tot behoud van jullie leven. ⁶ Deze twee jaren is er immers honger geweest in het midden van het land, en er komen nog vijf jaren waarin er geen ploegen of oogsten zal zijn. ⁷ God heeft mij vóór jullie uit gezonden, om voor jullie een overblijfsel veilig te stellen op aarde, en jullie door een grote uitredding in leven te houden. ⁸ Nu dan, niet jullie hebben mij hiernaartoe gestuurd, maar God. Hij heeft mij aangesteld als een vader voor de farao, als heer over heel zijn huis en als heerser over heel het land Egypte. ⁹ Maak haast, ga naar mijn vader en zeg tegen hem: Dit zegt uw zoon Jozef: God heeft mij tot heer over heel Egypte aangesteld; kom naar mij toe, wacht er niet mee. ¹⁰ U kunt in het land Gosen wonen. Dan zult u dicht bij mij zijn, u, uw kinderen en kleinkinderen, uw kleinvee, uw runderen en alles wat u hebt. ¹¹ Ik zal u daar onderhouden – want er zal nog vijf jaar honger zijn – zodat u niet verarmt, u, uw huis en alles wat u hebt. ¹² Zie, jullie ogen zien het, en de ogen van mijn broer Benjamin zien het, dat mijn mond tot jullie spreekt. ¹³ Vertel mijn vader over al mijn eer in Egypte en over alles wat jullie gezien hebben. Haast je en breng mijn vader hierheen. ¹⁴ Toen viel hij zijn broer Benjamin om de hals en huilde, en ook Benjamin huilde terwijl hij hem omhelsde. ¹⁵ Vervolgens kuste hij al zijn broers en hij huilde met hen; daarna durfden zijn broers met hem te spreken.

Inleiding

We zitten nog midden in het verhaal van Jozef, vanmorgen. De parasja heet ויגש, *wajjiggásj*, en hij naderde. Naar het eerste woord van

Genesis 44:18: Toen trad Juda op hem toe en zei ...

Wie naderde Juda? Ja, Jozef.

Laat ik eerst even het verhaal over Jozef tot nu samenvatten. Twee weken geleden begonnen we dat verhaal, Genesis 37. We zijn nu halverwege hoofdstuk 44. Dus zeven en een half hoofdstuk:

Jozef, 17 jaar, woont met zijn vader Jakob en zijn 11 broers in Kanaän. Kreeg wat rare dromen. Werd op een bepaald moment door zijn vader naar zijn broers in het veld gestuurd. Die broers hadden een hekel aan Jozef omdat hij het lievelingetje van zijn vader was en ze wilden hem doden. Maar toen kwam er iemand op het idee om hem te verkopen naar Egypte. En in Egypte kwam hij te werken bij Potifar.

De vrouw van Potifar verleidt Jozef, Jozef belandt – onschuldig – in de gevangenis, ontmoet daar de schenker en de bakker, legt hun dromen uit en wordt dan vergeten door de schenker.

Dan droomt de farao, wordt Jozef herinnerd en mag hij de dromen van de farao komen uitleggen en wordt zo onderkoning. Krijgen we zeven vette jaren en dan beginnen de zeven magere jaren.

Dan komen de broers van Jozef naar Egypte om graan te kopen. Herkennen Jozef niet. De eerste keer voor de onderkoning worden ze beschuldigd van spionage. Moet Simeon blijven en kan de rest met graan terug. Na een jaar is het graan op en moeten ze voor de tweede keer naar Egypte. Moesten ze ook Benjamin meenemen, want dat had die onderkoning ze gezegd.

Gebeurt. Staan ze daar voor de tweede keer. Lijkt allemaal goed te gaan, mogen ze weer terug met graan, maar dan is ook de drinkbeker van de onderkoning in de zak van Benjamin gestopt. Worden ze onderweg ingehaald en moet Benjamin mee naar Egypte als slaaf. Maar de andere broers besluiten Benjamin niet alleen te laten en gaan met hem mee. En daar staan ze dan, die broers, voor de derde keer voor onderkoning Jozef.

De vraag is nu: wat gaat er gebeuren?

Juda doet een stap naar voren, naar Jozef toe. En dan krijgen we de langste rede uit het boek Genesis. Heel bijzonder, maar over die rede van Juda ga ik het vanmorgen niet hebben. Daar heb ik ergens anders al eens over gepreikt. Vanmorgen gaan we kijken naar de reactie van Jozef.

Eerste vergeving

Vanmorgen zien we iets unieks: het is de eerste keer dat we in de Tora lezen dat zonden vergeven worden. Jozef vergeeft zijn broers wat ze hem hebben misdaan. Het woord

vergeving staat er niet, maar dat is wel waar het op neerkomt als Jozef zich bekend heeft gemaakt en tegen zijn broers zegt:

Genesis 45:5: Maar nu, wees niet bedroefd en laat jullie ogen niet in toorn ontvlammen omdat jullie mij hiernaartoe hebben verkocht, want God heeft mij vóór jullie uit gezonden tot behoud van jullie leven.

In al die verhalen hiervoor, over Adam en Eva, Kaïn en Abel, over Noach, over de torenbouw in Babel, Sodom en Gomorra, de verhalen van Abraham, Izak en Jakob ... nergens lezen we over vergeving. Nergens! Toen ik dat las, geloofde ik het niet. Dus ik ben het gaan opzoeken en het klopt. Nergens lees je over vergeving.

Nou ja ... Kaïn. Je vindt dat Kaïn zegt, nadat hij wordt gestraft voor het vermoorden van zijn broer, dat hij uitroept:

Genesis 4:13: Mijn misdaad is te groot om vergeven te worden.

Maar letterlijk staat daar: גְּדוֹלַת עֲוֹנֵי מִנְשָׁא, *gadól awwoní minn^esó, groter is mijn misdaad dan dat ik kan dragen.*

En het klopt: *vergeven* in het Hebreeuws is: *het dragen van zonden*. Daar wordt het werkwoord נָשָׂא, *nasá, optillen of dragen*, gebruikt. Alleen Kaïn zegt dat hij het zélf niet kan dragen. En dan helpt God hem een handje, niet met dragen, maar hij krijgt een teken zodat Kaïn niet gedood zal worden. Hier geen sprake van vergeving. Want vergeven worden, is dat een ánder jouw zonden draagt.

En dat gebeurt dus nergens in die verhalen in de Tora! Daar is niemand die de zonden van een ander wegdraagt. Zelfs God niet! Lees maar na.

Hier, in onze parasja, is het Jozef die dat voor het eerst doet. Het is ongelooflijk, maar Jozef, die een beeld is van de messias, is de eerste die zonden vergeeft. Die de misdaden van zijn broers wegdraagt. Hij is een schaduw die vooruit geworpen wordt van Jesjóea, die de zonden van de wereld wegdraagt. Maar laat het ook een vooruit geworpen schaduw zijn van jou: draag jij ook de ongerechtigheden die anderen jou aandoen. Vergeef jij ook jouw broers. We gaan zo zien hoe dat moet.

Eerste vergeving in de geschiedenis

Eerst nog iets veel gekkers. Want weet je, het is nog veel unieker. Het is niet alleen de eerste keer in de Tora dat zonden worden vergeven. Maar wat Jozef hier doet, is misschien wel de eerste keer in de hele geschiedenis van de mensheid!

Een zekere David Konstan, professor in de klassieke oudheid in New York, heeft een boek over vergeving geschreven¹, waarin hij laat zien dat vergeving tussen twee personen in de oudheid niet bekend was – ik had geen tijd meer om dat boek zelf te lezen, maar je kunt er op internet genoeg over vinden². *Before Forgiveness*, zo heet dat boek van David Konstan.

¹ *Before Forgiveness, The Origins of a Moral Idea*, 2010

² bijvoorbeeld:

<https://books.google.nl/books?id=KSvVDFUkpRcC&lpq=PP1&hl=nl&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

En hij zegt: in al die oude verhalen van de Grieken en Romeinen kennen ze vergeving niet. Hij heeft het dan specifiek over vergeving tussen twee personen. Pas in de Bijbel, in dat verhaal over Jozef, zien we een eerste vroege vorm van vergeving zoals wij dat nu kennen³.

Wat is vergeving dan, zoals wij dat nu kennen?

Definitie

David Konstan zegt⁴: je hebt er altijd twee partijen voor nodig en er zijn vier onderdelen. Twee partijen, want je hebt altijd een schuldige en een slachtoffer, zeg maar, dus twee partijen.

En dan zijn er vier onderdelen.

1. Ten eerste moet de schuldige opbiechten wat hij heeft gedaan. Degene die een ander iets heeft gedaan, moet uitspreken naar de ander wat hij verkeert heeft gedaan.
2. Vervolgens moet hij spijt hebben van wat hij heeft gedaan. Dat moet hij ook zeggen, de overtreder moet dat berouw ook tonen, daar moet een bewijs van zijn.
3. Maar dat niet alleen, want ten derde moet er ook echt wat zijn veranderd in het hart van de overtreder: hij zal het niet nog een keer doen. Of om het op zijn Hebreeuws te zeggen: hij moet *t^esjoevá* hebben gedaan, hij moet zijn omgekeerd.

Tot zover wat de schuldige moet doen. Maar er is nog een vierde punt als het gaat om vergeving tussen mensen – heel belangrijk:

4. Ook het hart van degene die kwaad is aangedaan, van het slachtoffer, moet zijn veranderd. Want bij echte vergeving zou het zo moeten zijn dat het slachtoffer, geen wraak meer wil nemen. Bij hem moet er geen negatief gevoel meer blijven hangen.

Voorbeeld

Luister: twee weken geleden heeft iemand in de sportschool mijn schoenen gejat – echt waar. Ik stond raar te kijken: ik kwam na het sporten in de kleedkamer, en waar ik mijn kleding had opgehangen en mijn schoenen had neergezet. En wat zag ik? Onder het bankje lagen netjes mijn sokken, die ik altijd in mijn schoenen stop. Maar mijn schoenen waren weg, nergens meer te bekennen.

Stel nou, dat volgende week in de sportschool iemand naar mij toekomt en die zegt: "Sorry, ik heb je schoenen gestolen, maar dat had ik niet moeten doen. Hier zijn ze weer terug. Het spijt me echt. En ik zal nooit meer iets stelen". Nou, dan zou ik met stomheid zijn geslagen.

Maar dat zijn dus precies die eerste drie punten: hij biecht op wat hij heeft gedaan, zegt dat hij daar spijt van heeft en bewijst dat ook door mijn schoenen terug te geven en zegt tenslotte dat hij dat ook nooit meer zal doen, dus hij is ook veranderd.

Maar stel nou, dat ik tóch boos blijf. Dat elke keer als ik diegene daar in de sportschool zie, dat ik hem kwalijk blijf nemen dat hij toen mijn schoenen heeft gestolen. Dan is er geen sprake van echte vergeving. Hij heeft er alles aan gedaan, maar mijn hart is niet veranderd. Dan is er feitelijk geen echte vergeving. Dat vierde punt is dus essentieel voor een volledige

³ Rabbijn Jonathan Sacks bracht me op dit idee, zie: <http://rabbisacks.org/birth-forgiveness-vayigash-5775/>

⁴ <https://voice.dts.edu/review/konstan-david-before-forgiveness/>

vergeving. Daar kan de schuldige niets aan doen, dat is echt iets dat het slachtoffer zelf moet doen.

Vroeger

Het is eigenlijk vrij vanzelfsprekend in de christelijke wereld en in onze cultuur. Maar dat was er vroeger dus niet, zegt David Konstan.

Hè? Maar vroeger deden ze elkaar toch ook van alles aan? Wat was er vroeger dan?

Nou, dat is iets dat we ook nu nog steeds zien⁵. De schuldige houdt zich onschuldig, zegt dat het per ongeluk gebeurde, dat het een vergissing was, dat hij het niet wist ... Of nog erger: hij zegt dat iemand anders het heeft gedaan, hij schuift de schuld af: "Het komt door hem", of "Het waren de omstandigheden ...".

Wat er ook gebeurde was dat de schuldige wél wist dat hij een ander iets had aangedaan, maar dat hij die ander dan tevreden ging stellen. Hij probeerde de boosheid van die ander te sussen, bijvoorbeeld door hem cadeau's te geven. Jakob deed dat bijvoorbeeld bij Esau. Toen Jakob hoorde dat Esau naar hem onderweg was, stuurde hij hem een deel van zijn kudde tegemoet, als cadeau's om hem gunstig te stemmen.

Of iemand gaat het goedpraten: "Ja, dat was inderdaad niet goed wat ik deed, maar kijk eens naar wat ik allemaal voor je heb betekend, wat voor geweldige dingen ik eerder allemaal voor je heb gedaan".

En tegelijk of in plaats daarvan gaat de dader smeken en soebatten, zich onderdanig gedragen of zichzelf vernederen ... Allemaal manieren om te laten zien dat hij toch geen bedreiging vormt.

Maar dat is dus geen verggeving zoals wij dat nu kennen.

Het kan wel werken. Iemand kan zichzelf zo best vrijpleiten. Het kan best zijn dat degene die zo kwaad is aangedaan, zegt: "Oké, het is goed zo, we zullen het er niet meer over hebben". Dan is het slachtoffer weer in zijn waardigheid hersteld. Maar er is dan geen sprake van verggeving.

Want wat ontbreekt er in al deze manieren?

Berouw. Er blijkt niet uit dat het hart van de schuldige is veranderd. Wil niet zeggen dat dat niet gebeurde, maar het was geen wezenlijk onderdeel van verggeving. In de oude verhalen lees je niets over berouw. Ook in het verhaal van Jakob en Esau lees je niet dat Jakob berouw had van wat hij Esau had aangedaan.

En dan is de vraag natuurlijk: was dat bij Jozef dan anders? Was daar wel sprake van echte verggeving?

David Konstan zegt van niet. Het is een begin, maar het is nog niet de verggeving zoals wij die nu kennen. Want, zegt hij, hoe oprecht was die verggeving van Jozef eigenlijk?

⁵ <https://www.sefaria.org/sheets/42761?lang=bi>

Stel dat ik deze week de nieuwjaarsloterij had gewonnen, 30 miljoen op mijn bankrekening, en die schoenendief komt volgende week naar mij toe ... Dan is het voor mij makkelijk om te zeggen: "Ah joh, prima, zand erover". Dan heb ik geen eens zin meer om daarover na te denken. Maar is dat echte vergeving?

Dus hoe oprecht was die vergeving van Jozef, die daar de machtigste man is van het hele Middel-Oosten? Zou hij zijn broers ook hebben vergeven als hij nog steeds die arme slaaf was?

En die broers, waren die wel echt veranderd? Of waren ze gewoon bang voor de onderkoning, ook al bleek dat dan hun broer.

Dus David Konstan ziet hier nog niet de vergeving in zoals we die tegenwoordig kennen. Echte vergeving, tussen twee partijen, met die vier onderdelen, zien we pas in de moderne beschaving, zegt hij. In de Bijbel slechts een eerste begin daarvan.

Fascinerend, want vergeving is in de christelijke wereld zo vanzelfsprekend. Maar hij laat zien dat het dat dus zeker níét is. Ook andere culturen kennen niet altijd vergeving zoals wij dat kennen. En als je dan weer de Bijbel gaat lezen, dan zie je dat hij toch een punt heeft.

Goddelijke vergeving

Nu moet ik erbij zeggen: hij heeft het over vergeving van de ene mens naar de andere mens. Goddelijke vergeving laat hij eigenlijk buiten beschouwing. Als het in de Bijbel over Goddelijke vergeving gaat, dan zien we ook dat het belijden van zonden belangrijk is. En dan wordt ook verteld dat het belangrijk is om berouw te tonen, te laten zien dat het je spijt. En vervolgens ook om je te bekeren van je slechte weg. Dus die drie punten van David Konstan komen er wel in voor, maar niet zo kant en klaar, dat is er later van gemaakt.

Je leest bijvoorbeeld in Leviticus 5 dat als iemand een zondoffer wil brengen, dat hij zijn zonden moet belijden. Maar je leest daar niet over spijt en bekering. De profeten hebben het juist wel vaak over bekering, vinden dat ook belangrijker dan offers, maar zij noemen weer niet het belijden van zonden. Dus vergeving, en zeker vergeving van de ene persoon naar de andere persoon, is in de Bijbel nog niet zo ver uitgewerkt.

En bij het vergeven van de ánder komt er nog iets bij, namelijk dat het hart van die ander ook veranderd moet worden, dat hij zijn boosheid om wat hem is aangedaan ook moet afleggen. Bij God is dat vanzelfsprekend.

Verhaal van Jozef

Maar laten we eens kijken of David Konstan dat verhaal van Jozef wel goed heeft bekeken.

Toen die broers de eerste keer voor Jozef stonden, beschuldigde Jozef ze van spionage en werden ze drie dagen gevangengezet. Op de derde dag stonden ze weer voor Jozef en waren ze doodsbang. Ze zeiden toen tegen elkaar – en ze dachten dat Jozef dat niet verstond want die had al die tijd via een tolk met ze gepraat – maar ze zeiden:

Genesis 42:21-22: ²¹ Werkelijk, wij zijn schuldig vanwege onze broer. Wij zagen zijn zielsbenauwdheid toen hij ons om genade smeekte, maar wij luisterden niet! Daarom

komt deze benauwdheid over ons. ²² *Ruben antwoordde hun: Heb ik het jullie niet gezegd: Bezondig je niet aan deze jongen! Maar jullie luisterden niet; zie, nu wordt er vergelding geëist voor zijn bloed!*

Daar hoort Jozef zijn broers dus opbiechten wat ze verkeerd hadden gedaan. Het werd heel duidelijk dat na 21 jaar dit nog steeds een hele belangrijke gebeurtenis was in het leven van Jozefs broers. Maar hebben ze ook spijt? En belangrijker: zouden ze het nu anders doen?

De tweede keer dat ze voor Jozef staan, blijkt in ieder geval dat ze eerlijk zijn. Want het geld dat ze hadden betaald, had Jozef de eerste keer stiekum weer in hun zakken met graan gestopt. En als ze voor de tweede keer voor Jozef staan, vertellen ze dat ook eerlijk. Ze hebben dat geld weer meegenomen en bovendien een dubbele hoeveelheid geld bij zich. Dus ze willen drie keer zoveel betalen als de eerste keer. Goed, ze tonen geen spijt, maar dat wordt ze ook niet gevraagd. Bovendien hebben ze ook geen idee dat ze voor hun slachtoffer staan.

Dan onderwerpt Jozef ze aan een test. Want die tweede keer hebben ze Benjamin meegenomen. Dat had Jozef geëist. En als ze dan weer vertrekken, zit de beker van de onderkoning in de zak graan bij Benjamin. En dan worden ze achterhaald. Wat gaan ze doen?

Ze kunnen heel makkelijk Benjamin achterlaten, zodat hij als slaaf terug moet naar Egypte. En waarom niet, want het is voor de broers zelfs aannemelijk dat Benjamin die beker zelf gestolen heeft. Wij weten dat die beker met opzet in zijn zak graan is gestopt omdat het verhaal dat vertelt. Maar die broers wisten dat niet, hè. Dus Benjamin gaat maar mee terug naar Egypte als slaaf. De broers kunnen gewoon verder op weg naar hun vader. Precies dezelfde situatie als bij Jozef, zie je dat? Alleen is het nu niet Jozef die als slaaf naar Egypte gaat, maar Benjamin.

Dus dit is de belangrijkste test: zijn die broers veranderd? Zelfde situatie als 22 jaar geleden met Jozef. Hoe gaan ze nu reageren?

En dan blijkt: nu doen ze het anders. Ze laten Benjamin niet in de steek. Met zijn allen gaan ze terug naar Egypte en dan staan ze voor de derde keer voor Jozef. En daar begint onze parasja: Juda stapte naar voren en voert het woord. En waar eindigt Juda dan mee? Hij biedt zichzelf aan als slaaf in plaats van zijn broer Benjamin⁶.

En dán kan Jozef zich niet meer bedwingen. Letterlijk staat er: hij kón niet meer. Toen was het ook duidelijk: de broers wisten wat ze verkeerd hadden gedaan, dat hadden ze verteld. Het waren bovendien eerlijke mannen. Maar het belangrijkste: ze waren veranderd, hun hart was veranderd, want in dezelfde situatie als vroeger met Jozef, kozen ze nu het goede. Dat niet alleen: Juda was zelfs bereid zichzelf op te offeren voor Benjamin.

⁶ Genesis 44:33-34: ³³ *En nu, laat uw dienaar toch in plaats van deze jongen de slaaf van mijn heer blijven, en laat de jongen met zijn broers gaan.* ³⁴ *Hoe zou ik immers bij mijn vader terug kunnen keren, als de jongen niet bij mij is? Anders zou ik de ellende moeten zien die mijn vader zal treffen.*

Van die drie voorwaarden voor vergeving, zien we er twee in dit verhaal op een prachtige manier terugkomen: de broers biechten op wat ze fout hadden gedaan en ze laten zien dat ze veranderd zijn, want in eenzelfde situatie reageren ze nu op de juiste manier. We horen alleen niet dat ze spijt betuigen van wat ze eerder gedaan hebben.

Oké, maar dan was er nog een vierde onderdeel. Ook het hart van Jozef moet dan veranderd zijn. Ook Jozef moet geen wroeging meer hebben over wat er is vroeger gebeurd was. Maar was dat zo?

Jozef was inmiddels miljonair. Wat kon het Jozef schelen wat er vroeger allemaal was gebeurd nu hij eenmaal de machtigste man van het Midden-Oosten was? Het verhaal vertelt ons niet wat er in het hart van Jozef was. Testte hij zijn broers? Of was het om ze terug te pakken? Om ze te jennen?

David Konstan heeft toch wel een punt. Want van de vier onderdelen van vergeving zoals hij die definieert, ontbreken er twee in dit verhaal: de broers betuigden geen spijt en we weten niet of Jozefs hart veranderd was.

En trouwens, ook die broers waren er nog niet helemaal gerust op, hè. Nee, die wisten ook niet zeker hoe Jozef er nou eigenlijk over dacht.

Dat ga ik je toch even laten zien. Het is eigenlijk de parasja van volgende week. Maar goed, dan hebben we geen dienst, dus dat komt mooi uit. Krijg je vandaag al een stukje preek voor volgende sjabbat.

Vergeving accepteren

We lezen dat in de volgende parasja, in Genesis 50, als 17 jaar later vader Jakob is overleden, dat de broers bang zijn dat Jozef alsnog wraak wil nemen. Ze hebben het dus al die tijd nooit echt geloofd dat Jozef ze heeft vergeven. En dan bedenken de broers een smoes – en dat vind ik opvallend: ze betuigen nog steeds geen spijt, maar bedenken een smoes. Ze sturen een boodschap aan Jozef en zeggen dat hun vader, net voordat hij dood ging, nog een opdracht had voor hem:

Genesis 50:17: Och, vergeef toch de overtreding van uw broers en hun zonde, want zij hebben u kwaad gedaan. Maar nu, vergeef toch de overtreding van de dienaren van de God van uw vader.

Hier lezen we voor het eerst in de Tora over vergeving: het dragen van de zonden van een ander. Maar het is dus een smoes.

Nou, als Jozef dit hoort, moet hij huilen. Waarom?

Volgens mij kan dat verschillende dingen betekenen:

Of Jozef had zijn broers inderdaad nog niet echt vergeven en dat realiseert hij zich nu. Nu wordt hem recht op de man af gevraagd: vergeef ze. Draag hun ongerechtigheid. En door dat

besef moet Jozef huilen. Als Jozef ze inderdaad nog niet echt had vergeven en daar verdrietig over is, dan lijkt het me dat hij dat dan nu als nog doet, toch?

Of zou hij verdrietig zijn over het feit dat de broers nog steeds geen spijt betuigen? En heeft hij door dat ze liegen?

Wat ook kan ... is dat Jozef ze al lang had vergeven, maar nu blijkt, na zoveel jaar, dat zijn broers die vergeving niet hadden kunnen accepteren. Ze konden of ze durfden Jozef niet te geloven. Dat is natuurlijk heel verdrietig als je daar pas na zeventien jaar achter komt. Dat je vergeving niet geaccepteerd wordt.

Eerlijk is eerlijk, we weten het niet. We lezen nergens hoe Jozef er diep van binnen over dacht.

Maar hoe het ook is, als de broers daarna naar Jozef toe gaan en zich voor hen neerwerpen, dan zegt Jozef nogmaals ongeveer hetzelfde als Jozef ook in onze parasja zegt⁷: die misdaad van jullie tegen mij ... het was God die dat zo heeft bedacht, dat was Zijn plan, Hij heeft het ten goede gedacht.

Hoe Jozef zelf over de daden van zijn broers denkt, lezen we niet. Het is dat hij nu een machtig man is, maar hoe zou het zijn geweest als God het allemaal niet ten goede had gekeerd? Als Jozef nog steeds een slaaf was?

Je denkt nu: natuurlijk heeft Jozef zijn broers werkelijk vergeven. Hij zal vast boos geweest zijn op ze, maar hier aan het einde van het verhaal is het toch duidelijk? Jozef heeft zijn broers vergeven. Ja, want Jozef is tenslotte beeld van Jesjoea, dus heeft hij ze ook vergeven.

Doodlopend spoor

Maar mensen, we zitten op een doodlopend spoor. We hebben naar het verhaal gekeken door de bril van David Konstan en daarmee door onze eigen bril: we zoeken in dit verhaal naar een vergeving zoals wij dat nu kennen. En dan heeft David Konstan gewoon gelijk: dat zie je hier niet helemaal terug, slechts een begin daarvan.

Maar hier speelt iets veel groters. Hier zien we wel de Hebreeuwse manier van vergeven. Wat was dat ook alweer?

Ja, het wegdragen van de zonden van een ander. Jozef draagt hier wel degelijk de zonden van zijn broers weg. En de grote vraag is: hoe doet hij dat?

Ik ga je dat laten zien. En daarmee sluit ik af. Daarvoor moet ik je nog één heel bijzonder iets vertellen over dit verhaal van Jozef. Iets dat je misschien ook niet gelijk gelooft: God spreekt in dit verhaal niet.

⁷ Genesis 50:19-21: ¹⁹ ... Wees niet bevreesd, want sta ik soms op de plaats van God? ²⁰ Jullie weliswaar, jullie hebben kwaad tegen mij bedacht, maar God heeft dat ten goede gedacht, om te doen zoals het op deze dag is: een groot volk in leven te houden. ²¹ Nu dan, wees niet bevreesd. Ikzelf zal jullie en jullie kleine kinderen onderhouden.

God spreekt niet

Wanneer we Genesis lezen, zien we steeds dat God rechtstreek spreekt, tegen Adam, tegen Noach ... God spreekt verschillende keren tot Abraham. God spreekt ook rechtstreeks tot Izak en tot Jakob.

Maar tegen Jozef? Niet één keer. Nergens in dat verhaal lezen we: *en God zei tegen Jozef ...*

Is je dat wel eens opgevallen?

God speelt in Jozefs leven duidelijk een rol⁸ zien we in het verhaal, maar het is opvallend dat we nergens lezen dat God tot Jozef sprak. Waarom niet? Wat wil het verhaal daarmee zeggen? Als God niet tot Jozef spreekt, hoe weet Jozef dan zo zeker dat God hem heeft geleid, dat alles wat er in zijn leven was gebeurd, door God zo geregiseerd werd? En wanneer werd hem dat duidelijk?

Toen zijn broers de eerste keer voor hem stonden, toen hij onderkoning was, lezen we:

Genesis 42:9: *Toen dacht Jozef aan de dromen die hij over hen gekregen had ...*

Dát was het moment van inzicht. Toen zag hij dat die dromen, uit zijn tienertijd, niet zomaar iets waren. Dat leek toen wel zo: dromen zonder verdere betekenis. Vergeten door alles wat hij toen moest meemaken. Maar nu, 21 jaar later, kan Jozef daar pas een betekenis aan geven. Kan ... want hij kan het ook verder negeren, of zeggen: "Goh, da's toevallig". Maar het is duidelijk dat Jozef er betekenis aan heeft gegeven: ik heb dat toen gedroomd, zodat ik nu kan zien dat alles wat er in mijn leven is gebeurd, geen domme pech of ongeluk is geweest, maar dat God dat zo heeft gewild.

En omdat hij dat toen zag, kon hij die derde keer, toen hij zich bekend maakte, na 22 jaar, tegen zijn broers zeggen:

Genesis 45:5: *Maar nu, wees niet bedroefd en laat jullie ogen niet in toorn ontvlammen omdat jullie mij hiernaartoe hebben verkocht, want God heeft mij vóór jullie uit gezonden tot behoud van jullie leven.*

Alles wat er die afgelopen 22 jaar is gebeurd, kan hij in een andere context zetten⁹ omdat hij zich die dromen van zijn jeugd herinnerde. En Jozef zegt tegen zijn broers: *God heeft mij vóór jullie uit gezonden*. Met andere woorden: dat jullie mij in de put hebben gegooid en mij hebben verkocht naar Egypte, mijn vader hebben bedrogen dat ik door een wild dier zou zijn verscheurd ... al die dingen die je gewoonlijk als slecht beoordeeld ... dat was Gods werk. God deed dat. Oók die ellende, zoals jullie dat zouden noemen, waarin ik terecht kwam ... het hoorde bij Zijn plan. Als je dát kan zien, dan zijn die slechte dingen niet meer slecht.

Daarom lezen we niet dat God tot Jozef spreekt. Jozef heeft wéét van de Eeuwige, ként de Eeuwige, ziet Zijn plan. God hoeft Jozef niet zo nu en dan een instructie te geven door tot hem te spreken. Jozef is als het ware, zoals later ook Jesjóea zegt, één met de Vader.

⁸ Zo gauw Jozef in Egypte was, lezen we al: *De Eeuwige was met Jozef* (Genesis 39:2). En in Potifars huis wil Jozef niet zondigen tegen God, zegt hij. *Ik vrees God*, zegt hij later zelf (Genesis 42:18).

⁹ naar Jonathan Sacks: <http://rabbisacks.org/first-psychotherapist-vayigash-5778/>

Door alle gebeurtenissen zo van een hele andere kant te bekijken en dat ook zijn broers voor te houden, zegt hij eigenlijk tegen hen: jullie hoeven je niet schuldig te voelen, ga niet gebukt onder die last, wordt niet boos op jezelf, ik hoef ook geen spijtbetuiging, want God heeft het zo geregiseerd.

Daarom vertelt het verhaal ook niet wat er in Jozefs hart was, hoe hij over die misdaden van zijn broers dacht. Want die waren voor Jozef niet bitter, maar zinvol. Niet omdat hij inmiddels miljonair was, maar omdat hij zijn hele leven vanuit een ander perspectief kon bekijken – het perspectief van God.

Weet je wat dat je oplevert? Een onuitsprekelijke vreugde. Jozef besepte dat lijden zin had. Zó droeg hij de ongerechtigheden van zijn broers weg. Dat is vergeving op zijn Hebreeuws. Hebreeuws, עִבְרִי, *ivrí*, betekent letterlijk: *van de overzijde*. Dat is niet een bepaald dogma, een formule van twee partijen en vier onderdelen. Dat is veel groter. Dit is het besef van een andere wereld, van een Goddelijk plan.

Vergeving volgens de definitie van David Konstan is heel mooi, maar het is een werelds concept. Het is niet: de zonden van een ander dragen. Dat is meer een procedure, een rechtszaak. Rechtvaardig en goed, dat wel. De misdaden worden opgeheven.

Maar wat Jozef laat zien is van een heel andere orde. Dat is het Goddelijke betrekken in deze wereld, in je eigen leven. En dat is een grote vreugde. Want álles wat er zich in je leven dan voordoet, is van God gegeven en dus zinvol.

Oké, voordat ik té vroom wordt: dat is niet makkelijk. Het kost tijd om dat te leren zien. Heel veel tijd. En dan nog: wie kan dat écht?

Kijk, achteraf is het makkelijk praten. Dan kun je dat zeggen, zoals Jozef, onderkoning van Egypte. Maar zag Jozef het ook al toen hij nog in de benauwdheid zat? En de vraag aan ons is natuurlijk dezelfde: als wij in de put zitten, sores hebben, kunnen wij dan verder kijken dan onze problemen? Kunnen we dan zeggen: "Ik ben bezig een missie te volbrengen. Dit zijn geen problemen, dit zijn mogelijkheden. Ik laat me niet gijzelen door deze ellende." Kunnen we – al is het misschien maar heel af en toe – zien dat er een groter plan is? Dat Gods weg veel groter is dan onze misère van het moment?

Probeer het eens: vraag je achteraf eens af: wat kan ik nou leren van die verschrikkelijke situatie die ik heb meegemaakt, dat ik anders nooit had geleerd? Is er nog iets goeds uit voortgekomen, dat er anders niet was geweest? En bovenal: kan ik, door er zo, vanuit Goddelijk perspectief, naar te kijken, de misdaden van die ander dragen? Ongeacht of hij spijt betuigt?

Kijk, naar die schoenendiefstal kan ik nu zo kijken. Bedankt, God, was een mooi voorbeeld voor vanmorgen. Maar goed, dat is wel het minst erge dat je kan overkomen. Maar probeer eens.

Ik weet dat het een moeilijke opdracht is, maar hoop dat je een voorbeeld hebt aan Jozef. Aan Jesjóéa, die ons dat daarna nog een keer heeft voorgeleefd.